

Dr. Öğr. Üyesi Ömer DEMİRBAĞ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Van/TÜRKİYE
omerdemirbag@yyu.edu.tr
ORCID

**SU KASİDESİ'NDEKİ
“ÖZGÜNLÜK”LERE DAİR**

ABOUT ORIGINALITIES IN SU
KASİDESİ

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 03.02.2021
Kabul Tarihi: 05.04.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 03.02.2021
Accepted Date: 05.04.2021
Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Demirbağ, Ömer, “Su Kasidesi’ndeki “Özgünlük”lere Dair”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 39-53.

Demirbağ, Ömer, “About Originalities in Su Kasidesi”, *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 39-53.

[10.28981/hikmet.873673](https://doi.org/10.28981/hikmet.873673)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer DEMİRBAĞ

SU KASİDESİ'NDEKİ "ÖZGÜNLÜK"LERE DAİR

ABOUT ORIGINALITIES IN "SU KASİDESİ"

ÖZ

Klasik şiirimizde önemli bir yere sahip olan Su Kasidesi, Fuzûlî'ye ait şiirler içinde şöhret bakımından önde gelenler arasındadır. Son Peygamber'e dair övgüyü içerdği için aynı zamanda bir na't-ı şerif olan kaside nazım türündeki bu eser, günümüzde de hâlâ ilgili bölümlerde ders olarak okutulan, üzerine şerhler yazılan başyapıt niteliğinde bir manzumedir. Söz konusu şiirin edebiyat alanında bu denli ciddi ilgiye mazhar olmasının sebepleri arasında, eserdeki özgünlüğe de dikkat çekmek gereği vardır. Divan şiiri içindeki sayısız benzeri arasında Su Kasidesi'ni kendine mahsus kılan özelliklere dair kimi değerlendirmeleri içeren bu makalede söz konusu manzume, bünyesinde barındırdığı özgünlükler açısından incelenmiştir. Su Kasidesi'ni biçim ve içeriği yönüyle benzeri diğer eserlerden ayıran noktaları tespit ve yorumlama esnasında, bu şiire dair; bilim, fikir ve edebiyat dünyasında yapılmış değerlendirmelere ayrıca değinerek; katıldığımız, katılmadığımız kimi görüşlere de yer vermiş bulunuyoruz. Su Kasidesi'nin özgünlüğü üzerine kaleme alınmış bu yazımın hedeflerinden biri de böylesi bir na't-ı şerifin edebiyat öğrencileri ve meraklıları nezdinde bir kez daha güncellenmesine katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: : Peygamber, Övgü, Şair, Su Kasidesi.

ABSTRACT

Su Kasidesi, which has an important place in our classical poetry, is one of the prominent poets of Fuzûlî. This work, which is also a na't-ı şerif, which contains praise for the Last Prophet, is still a master piece poem written as a lesson in there lated sections and written with commentaries on it. There is also a need to draw attention to the authenticity of there a son why thepoem in question has so much interest in the literature. In this article which contains some evaluations about the features that make the "Su Kasidesi" different and distinctive among the countless similarities in the Divan poetry, it was examined from the point of view of the originalities within it. While determining and interpreting the points which differentiate Su Kasidesi from other similar works in terms of form and content; We have also included some of the opinions that we have not participated in by referring to the evaluations made in the world of science, ideas and literature. One of the objectives of this paper, which is written on the originality of Su Kasidesi, is to contribute to the updating of such an na't-ı şeriff once again in the eyes of literary students and enthusiasts.

Keywords: Prophet, Praise, Poet, Su Kasidesi.

Giriş

İslamiyet öncesi Araplarda göç, firak, sevgili gibi temaların yanı sıra, kabile reislerini övmek "kasd"iyle de söylenen şiirler, "*kaside*" adıyla ezberlere, sayfalara nakşolmaktaydı. (Çavuşoğlu, 1986: 17-27) İslami dönemlerde ise kaside, daha çok din-devlet büyüklerinin övgüsüne dönüşerek zamanla bütün Doğu edebiyatlarına yayıldı ve sayısız divanların, mesnevilerin ilk bölümlerinde yer aldı.

Dinî kasideler; Allah'a, Peygamber'e ve din büyüklerine yazılanlar olarak ortaya çıkmıştır. Bilhassa Son Peygamber'in (SAV) medhine dair manzumelerin tümüne genel bir isimlendirmeye "*Na't*" dendiğini biliyoruz. Bu durumda, söz konusu övgüyü ihtiva eden kasideler için de *Na't* tabirini kullanmak mümkün.

Şair sahabilerin Peygamber huzurunda okudukları na't içerikli ilk kasidelerle başlayan bu gelenek, yüzyıllarca sürdü ve İslam medeniyetine dahil her milletin edebiyatında Allah'ın Son Elçisi, çağlar boyu övüldü, övüldü.

Zaten mukaddes has isimleri "*övülen*" demek.

Klasik Türk edebiyatında ise Kutadgu Bilig'de "*Yalavaç Aleyhi's-selam Ögdisin Ayur*" serlevhası altındaki ilk na'tle (Arat, 1991: 20-22) başlayan Peygamber şiirleri, muazzam bir gelişim gösterecek ve temalarına, tarzlarına göre asırlar içinde *mevlidlere*, *siyerlere*, *mi'râciyelere*, *hilyelere* dönüşecektir. Tabii, bu arada, kaside nazım türüyle kaleme alınmış sayısız na't de nice divanların, mesnevilerin ilk sayfalarında boy gösterecektir.

Fuzûlî'nin; *Su Kasidesi* adıyla ünlenen na'ti, isminden de anlaşılacağı üzere, bir kasidedir, "*Kaside der-Na't-i Hazret-i Nebevî*" serlevhasıyla Türkçe divanının başlarında yer alır (Akyüz vd., 1990: 31-33) ve na't tarzının en başarılı örneklerinden olarak kabul edilir. "*Duyuşlarındaki hususiyet, ifadesindeki derin samimiyet dolayısıyla Fuzûlî 'nin Su Kasidesi diye tanınan bu na'ti, nev'inin en muvaffakiyetli bir örneğidir.*" (Onan, 1991: 71)

Gazel denildiğinde neredeyse akla gelen ilk isim olan *Fuzûlî*, *Su Kasidesi*'yle, kaside alanındaki maharetini konuştururken (Demirbağ, 2018: 149) onun, Peygamber konusunu işlemede de yer yer çoğu divan şairinden ayrı bir duruş, kendine özgü bir görüntü sergilediğini söyleyebiliriz. Sayısız mısra içinde bir şaire ait mısraların "belli" olması, büyük ölçüde "özgünlük"le açıklanabilir. Özgünlüğün ne demek olduğuna dair, günümüzde zaman zaman hâlâ karşılaştığımız şu tabir, fikir verici olmak bakımından en uygun görünenidir: "*Nevi şahsına münhasır*" olmak. Yani biçimde, içerikte, dilde, üslupta, duyuşta... okuyucuya fark ettirici -kendine has- bir rengi, bir edayı bayraklaştırabilmek.

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nde şekil ve muhtevaya ait kimi noktaları, Fuzûlî'ye has birer başkalık, özgünlük olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yazıda, söz konusu manzumenin özgünlük sayılabilecek hususları üzerinde bir

gözlem hedeflenmiştir. Öyleyse *Su Kasidesi*'nde *Şekil Bakımından Özgünlükler* ve *İçerik Bakımından Özgünlükler* gibi başlıklarla ilerlemek uygun olmalıdır.

1. Şekil Bakımından Özgünlükler

1.1. Dil

"...*Divan şiirinin bütün dil ve sanat incelikleriyle yazılmış olmasına rağmen, bu samimi kasidenin Türkçe kelimeleri ve Türkçe söyleyişleri, Türkçeleşmiş kelime ve terkiplerinden fazladır.*" (Banarlı, 1971: 546)

N. Sâmi Banarlı'nın yukarıdaki tespitine dikkat çekerek *Su Kasidesi*'nin dili hakkında -edebiyat açısından- şu değerlendirmeyi yapmak yanlış olmayacaktır:

On altıncı yüzyılda yaşamak, büyük bir divan şairi olmak, kaside yazmak ve na't-ı şerif kaleme almak gibi bir sanat hamlesi içindeyken, yine de büyük oranda ana dili muhafaza etmek; hatta Azeri Türkçesini daha batıdaki şiir ve kulak için yadırgatıcı olmaktan çıkarıp lezzet haline getirmek. Bu, Fuzûlî'nin hemen bütün şiirlerinde olduğu gibi *Su Kasidesi*'nde de ışıldayan bir özelliktir ve biçime ait göze çarpan ilk özgünlük diye belirtmeyi gerekli kılmaktadır.

Aynı cümleden olarak, Azeri-Kerkük ağzını şiirdeki çoğu beytin kafiyesinde ünlü uyumuna aykırı bir söyleyişle (...*odlare su, ...kare su, ...are su, ...vare su, ...yalvare su, ...kurtare su...* gibi) kullanmanın şiire pürüz değil; farklı bir revnak katmakta olabileceğini, değişik açıdan bir bakış olarak değerlendirmek mümkündür.¹ Söz konusu manzumede bazen köke veya gövdeye ait bir ses, bazen istek kipi eki, bazen de yönelme hal eki olan (-e/-a) ekinin /sesinin kafiye içinde eritilmesi şeklindeki tasarruf, Türkçedeki büyük ünlü uyumunu ve günümüz telaffuzunu zorlasa da, bunun, pek çok sanatkârda olduğu gibi Fuzûlî'de de bir çeşni, yöreye has bir söyleyiş özelliği olarak görülmesi çok abes bir yaklaşım sayılmamalıdır.

O devir divan şiirinin dili ile mahalli söyleyişi harmanlarken en estetik kıvamı yakalamada Nesîmî, Hatâyî gibi basamakların yol verdiği son zirve Fuzûlî'dir dense yeridir. Nitekim, *Su Kasidesi*'ndeki şu mısralar, söz konusu tespitini hiç de abartılı bir iddia sayılmayacağına dair, hemen akla gelen örneklerdendir:

"Âb-gûndur günbed-i devvâr rengi bilmezem"

...

"Ohşadabilmez gubârını muharrir hattuna"

...

"Hayrdur virmek karanu gicede bîmâre su"

¹ Cem Dilçin ve kimi bilim insanlarımız, ünlü uyumuna aykırı söyleyişlerin Türkçenin güzel telaffuzu açısından uygun olmadığı görüşündedir (Dilçin, 2005: 138-140).

...

"Susuzem bir kez bu sahrâde menüm çün are su"

...

"Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su"

...

"Hayret ilen barmağın dişler kim etse istima"

...

1.2. Ahenk

Aruzun (Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün) kalıbıyla kaleme alınmış olan *Su Kasidesi*'nde pek çok imaleye, bir buçuk heceye, vasl'a rastlamak mümkündür. Bu durum, kimi bilim insanlarımızca tenkid konusu bile olmuştur:

"Fuzûlî'yi bu şiirinde aruza hakimiyet bakımından fazla başarılı bulmuyoruz." (Akar, 2018: 78)

Oysa söz konusu "vezinle oynamalar", hele Fuzûlî'de, *aruza hakimiyetsizlik* değil; *vezne mahkûm olmama* ustalığından haber vermektedir. *Su Kasidesi*'ndeki yüksek şiiriyet dikkate alındığında görülür ki şiir veznin önündedir ve adeta vezin şiire yetişmek çabasındadır. Nitekim, önceki yüzyıllarda yetişmiş divan şairlerinde çoğunlukla birer aruz kusuru ve zorlama olarak dikkat çeken bu kabil pürüzler, Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nde, iç mûsıkîyi sürdürmede, gerektiği an imdada yetişen ses manevraları olarak karşımıza çıkar. Bu durumu, nice büyük sanatkârda olduğu gibi Fuzûlî'de de *"formun içinde kalarak formu aşma"* (Kısakürek, 1990: 177,223) maharetini sergileyiş bakımından, bir özgünlük olarak değerlendirmek daha isabetlidir kanaatindeyiz.

Öte yandan, türlü ses oyunları ile okuyucunun ilgisini hep "su" üzerinde tutmak, bu kasidenin göze çarpan belirgin özelliğidir diyebiliriz. Nitekim, "su" hecesini bilerek uzatmak için çoğu yerde imaleli kullanmak ve kimi beyitleri "su" ile başlatıp "su" ile bitirerek daima "su"yu vurgulayıp, oldukça dikkat çekici, etkileyicidir:

"Suya versün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su

..."

"Su yolun ol kûydan toprağ olup dutsam gerek

Çün rakîbümdür dahi ol kûya koyman vare su

..."

Hep "su", daima "su". Bazen ek, bazen kök, bazen yalnızca ses. Bazen kendi anlamında, bazen anlamı dışında; bazen de büsbütün anlam ötesi bir vurgu olarak "su" hecesinin tekrarı:

"Dest-bûsî ârzûsuyla ger ölsem dostlar

Kûze eylen toprağım sunun anunla yâre su"

Kimi beyitlerde ise Fuzûlî, suyun akışını şiirin akışıyla özdeş kılmakta ve o köpürmeyi, çağıldamayı seslerle okuyucunun hayaline sunmak üzere, ilginç *tekrirleri* şiire davet etmektedir:

*"Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdür muttasıl
Başını **daşdan daşa** urup gezer âvâre su*

***Zerre zerre** hâk-i dergâhına ister sala nûr²
Dönmez ol dergâhdan ger olsa **pâre pâre** su*

..."

Ayrıca, şunu da belirtmenin yeri gelmiştir ki:

Divan şiirinde beyit bütünlüğü esastır. Bu, neredeyse kuraldır ve hemen her edebiyat ilgisince yaygın olarak bilinir. Böyleyken, *Su Kasidesi*'nin sondan bir önceki beytinde söz konusu bütünlüğe aykırılık görüyoruz. Otuz birinci beyit, başlamış; ama bitmemiştir. Yani beyit, bir sonraki son beyte sarkmıştır:

" ...

*Hâb-ı gafletden olan bîdâr olanda rûz-ı haşr
Eşk-i hasretten tökende dîde-i bîdâre su*

*Umduğum oldur ki rûz-ı haşr mahrûm olmayam
Çeşm-i vaslun vere ben teşne-i dîdâre su"*

Yerleşik bir yanlgı olarak ilk kez Servet-i Fünûn döneminde ortaya çıktığı sanılan ve "*anjambman*"³ diye adlandırılan bu "*beytin bir sonrakine taşması*" şeklindeki tasarruf, aslında klasik şiirimizin çok önceki dönemlerinden beri vardır ve söz konusu ifade şekline Servet-i Fünûn'dan yüzyıllar önce yaşamış Fuzûlî'nin diğer birkaç manzumesinde de rastlamak mümkündür. (Akar, 2017: 94-95)

Su Kasidesi'ndeki son iki beytin bir *anjambman* biçiminde belli bir mânâ bütünlüğü belirterek ifade bulması, bir bakıma şiirdeki lirizmle at başı

² Bu mısradaki "*sala nûr*" sözünün yerleşik bir yanlış okuma olduğu, doğrusunun "*salınur*" olması gerektiği Cem Dilçin tarafından bilimsel mülahazalarla izah edilmiştir (Dilçin, 2000: 33-66).

³ Anjambman: "*Ulanı. Şiir cümlelerinin bir mısra veya beyitte tamamlanmayıp diğer mısra veya beyitlere hatta bentlere uzamasıdır.*" (Karataş, 2004: 37-38)

götürülen akıcılığı bilerek dizginlememiş olmak gibi bir tahmine yol vermekte ve Fuzûlî'deki o *formun içinde kalarak formu aşma* özelliğini sezdirmektedir.

1.3. Redif

Kafiyeden sonraki ek, kelime, söz öbeği; hatta cümle olabilen redif, divan şiirinde, pergelin sabit ayağı gibi her beyitte sözün dönüp dolaşıp aynı tekrarın cınlayışıyla bittiği yerdir. Divan şairi; manzumesini özgün, ilginç, okunur kılabilmek çabasında olarak hep, daha önce kullanılmamış ilginç rediflerle şiir kotarmanın peşindedir. Bu nedenle redifin nadir kullanılır cinsten olmasını eserdeki özgünlüğe bir katkı olarak değerlendirmek, yanlış değildir.

Klasik şiirimizdeki pek çok ilk gibi "su" redifini de ilk olarak Ali Şir Nevâyî'de görüyoruz. Sonraki yüzyıllar içinde ise "su" redifi, 50 şairin 62 gazeline ve 3 şairin 3 kasidesinde kullanılmıştır. (Üzgör, 2000: 239-241) Böyleyken, asırlara yayılmış azametiyle divan edebiyatında kaleme alınmış sayısız manzume dikkate alındığında, söz konusu "su" redifine çok sık rastlanıldığını söylemek güçtür.

Fuzûlî'nin bir na't olan *Su Kasidesi'*nde redif, niçin işlenen temaya daha uygun düşecek olan ve na'tlerde çok daha tanıdık olan "...yâ ResûlAllah, ...efendim, ...sultânım..." gibi bir sesleniş değil de "su" kelimesidir? Pek çok yoruma, izaha kapı açabilecek bu sorunun cevaplarından biri de Fuzûlî'nin *Su Kasidesi'*ndeki kayda değer farklılıklardan biri olarak özgünlüğe işaret edici bir açıklama olmalıdır.

*Su Kasidesi'*nde redife dair şöyle bir değerlendirmeyi de uygun görmekteyiz:

Şair, bu manzumede hiç redif kullanmamış olsaydı, her beyit okuyucu nezdinde gereğinden fazla tefekkür yüklenmiş olacak ve ihtimal ki şiir, kuru hikmet bildirilerinin sıralandığı nesre yakın bir manzumeye dönüşecekti. Veya tam tersi, bu kasidenin redifi "su" gibi tek hecelik bir sözcük değil de birkaç kelimelik uzunca bir söz öbeğinden oluşsaydı, bu kez de anlamdan çok ahenge yaslanan ve şiirden öte, nakaratlı şarkı sözlerini andıran fazlaca duygu yüklü bir metin ortaya çıkacaktı.

Her iki durumda da şiiriyetin örseleneceğini en iyi bilen, şüphesiz ki şairin kendisidir. Öyleyse Fuzûlî'nin fikir ve duyguyu bir araya getiriş kıvamını tutturmadaki ustalığını, redif üzerinden, kayda değer bir özgünlük olarak takdim etmek yanlış olmayacaktır.

1.4. Çerçeve

Divan şiirinde gazel 15 beyti aştığında kasideye yaklaşır; hatta kaside sayılabilir. Ancak, kasidenin en az 32, en çok 99 beyit olması gereği -birçok istisnaya rağmen- asırlar içinde genel bir kabul haline gelmiştir. (Çavuşoğlu, 1986: 20) Kasidenin çağlar boyu kalıplaşmış iç ve dış çizgilerine divan şairindeki sarsılmaz form titizliği de eklenince, çerçevede, sanatkâra has bir değişiklik aramanın ve bulabilmenin imkânsızlığını tahmin, güç değildir. *Su*

Kasidesi, divan edebiyatındaki sayısız benzeri gibi bir kasidedir ve yüzyıllar içinde yerleşmiş, oturmuş kaside formatına tam bir uygunluk gösterir.

Fuzûlî'nin bu manzumesi, 32 beyitten oluşmaktadır. İlk 15 beyit "nesîb (teşbîb)" bölümüne ayrılır. 1 "giriz" beytinden sonraki 13 beyit, kasidenin ana kısmı olan "medhiyye" bölümünü teşkil eder. Devamla 1 "fahriyye (tâc)" beyti gelir ve son 2 beyitlik "duâ" bölümüyle şiir son bulur. (Akar, 2017: 101)

Divan şiirindeki genel kaside hacmine göre beyit sayısınınca en alt sınırdaki olan *Su Kasidesi*, lirizm bakımından bulunduğu irtifa ile ve Fuzûlî gibi bir dehanın elinde daha uzun soluklu bir eser olabileceken, neden 32 beyitle sınırlı kalmıştır ve edebiyatımızdaki en büyük gazel şairinin bu kasidesinde niçin "tegazzül" yoktur?

Kabul etmeli ki bu sorulara cevap verebilmek, çok kolay değildir.

Ayrıca, *Su Kasidesi*, Fuzûlî'nin Türkçe divanında kaside olarak kaleme alınmış 4 na't içinde 2'nci sırada gelir. (Akyüz vd., 1990: 31-33) Şairin en güzel ve en ünlü na'ti olan bu eser, niçin divanındaki na'tlerin en başında yer almamaktadır?

Çerçeveye dair değerlendirmeler içinde, bunu da cevabı güç sorulardan biri olarak kaydetmiş olalım.

2. İçerik Bakımından Özgünlükler

2.1. Duyuş

Su Kasidesi'ni özgün kılan en belirgin özellik nedir, sorusuna: -*Bu şiiri yazdıran ve bu şiirin hemen her mısrasında tüten kuşatıcı "feyz"dir*, diye karşılık vermek mümkün. Fuzûlî, bu şiirinde, o yüceler yücesi muhatabına, sanki arada yüzyıllar yokmuşçasına; canlı, içten, yaşayarak seslenmektedir. Son Peygamber'e (SAV) karşı yakıcı özleyiş ile samimi niyazı birbiri içinde konuşturan o taşkın vecd hali, *Su Kasidesi*'ndeki sarsıcı eda olarak karşımıza çıkar ki eseri bütünüyle özgün kılan, işte bu duruştur, diyebiliriz.

Fuzûlî'de, diğer pek çok divan şairinin na't söylerken büründükleri o tabii iman ve hürmet tavrından fazlasını görmekteyiz: Peygamber'e sadakatten de öte, tarifsiz bir sevgi ve özleyiş. Şair, Allah elçisine karşı, mü'min olmaktan daha ileri bir noktada, aşk ve feda oluş halindedir. Birçok divan şairinin na'tlerinde daha çok Peygamber'in "resûl"lüğü işlenirken Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nde ise Peygamber'in "resûl"lüğü kadar "habîb" olma keyfiyeti de vurgulanmaktadır. Yani *Su Kasidesi*'nde bildirilen şudur ki: *Hz. Peygamber, yalnızca iman edilesi değil; aynı zamanda en sevilesi insandır*. Böylesi bir şiveyi bütün divan edebiyatı içinde yalnızca Fuzûlî'ye has kabul etmek, elbette çok adil bir yaklaşım sayılmayabilir; ne var ki o tahassüs epey nadirdir ve tam mânâsıyla bir özgünlüktür.

Nitekim, N. Sâmi Banarlı, söz konusu özgünlüğe şöyle dikkat çeker:

"Fuzûlî'nin na'tleri içinde en güzeli ve en tanınmış 'Su Kasidesi' adıyla meşhur, büyük ve ulvî şiidir. Bu kasidede İslâm'ın ve bu arada Fuzûlî'nin 'gül' kelimesiyle sembolize ettiği Hz. Muhammed'e (SAV) karşı çok derin bir sevgi, bir bağlılık ve özleyişin mûsikîsi duyulur. ...Hemen XVI. asır Anadolu şairlerinden Hayâlî ile Yahyâ Bey'in kuvvetli nazirelerle cevap verdikleri bu kaside, asırlarca, Türk şiiirinin abidelerinden biri olarak yaşamıştır." (Banarlı, 1971: 546)

2.2. İfade ve Akış

Kaside nazım şekline ait -tegazzül dışında- bütün gereklerin yerine getirildiği bu şiir, bünyesindeki söyleyiş tarzıyla, şairin diğer kasideleri içinde de belirgin farklılıklara sahip bir konumdadır. Öte yandan, şunu belirtmeli ki aslında bir gazel ustası olan Fuzûlî'nin, kaside vadisinde gazeldeki kadar "eşsiz" olduğunu söylemek güçtür.

Fuat Köprülü'nün tespitini hatırlıyoruz:

"Hissi vadiden çıkararak kaside tarzına ve tasvire temayül ettiği zamanlarda, Fuzûlî'nin birdenbire alçaldığını, pek dehşetli bir tasannua düştüğünü görüyoruz." (Köprülüzade Mehmet Fuat, 1934: 198-199)

Peki, ya *Su Kasidesi*? İşte o başka. Farklı ve özgün. Şairin diğer kasidelerinde görülen kısmi zorlanmalar ve kimi yapaylıklar, *Su Kasidesi*'nde yok, ya da pek az. *Su Kasidesi*, kendiliğinden su gibi akmaktadır ve içerdiği söyleyiş tarzıyla şairin öteki kasidelerinden ayrılır. Bu durumda *Su Kasidesi*'ni, saf şiirliği, özgünlüğü itibariyle şairin diğer kasideleri içinde ayrı bir yere koymak gereği vardır.

Kasidenin bölümleri ifade ve akış yönüyle incelendiğinde, özellikle "nesîb (teşbîb)" kısmı dikkat çekmektedir. Giriş bölümünde övülen ve özlenen sevgili, divan şiiirindeki o kalıplaşmış, ilâhî çizgilerle bezeli, ulaşılmaz sevgili midir; yoksa bizzat Hz. Peygamber midir? Günümüzde kimi şarihler ve akademisyenlerce bu konuda farklı görüşlerin ileri sürüldüğünü görüyoruz. Söz konusu tartışmalar, *Su Kasidesi*'ndeki ifade ve akışa dair dikkatli bir gözlemlemeyi gerekli kılmaktadır.

Su Kasidesi'nin ilk bölümünde konu edilen sevgilinin kim olduğuna dair izahlar yapılırken mesela, bizzat Peygamber huzurunda okunan meşhur *Kaside-i Bürde*'nin nesîb kısmında beşer ve kadın olan sevgilinin övüldüğüne dikkat çekilerek na't içinde *beşeri aşkın terennümünün ayıp olmadığı* ileri sürülür. Böylece kimi yazarların *Su Kasidesi*'ni tasavvufa göre yorumladıkları, mânâyı zorladıkları ve yanlışları iddia edilir:

"...Onları yalnızca sevk eden bir diğer sebep, şiiirin türünün na't olduğuna bakıp her beyte bu açıdan mânâ verme çabaları olmuştur." (Akar, 2018: 99-100)

Ancak, unutulmamalı ki edebiyatımızda, ilk beytinden son beytine kadar gerçekten de yalnızca Hz. Peygamber'in işlendiği kasideler yok değildir ve bir na't-ı şerifte beşeri aşkı dile getirmek ayıp olmayacağı gibi, o na'tin

tasavvufa göre yorumlanması da ayıp sayılmasa gerek. Divan şiirimizi asırlar boyu adeta rûhen emzirmiş olan tasavvufu yok sayarak, hem de bir na't-ı şerifi, sağlıklı bir bakışla "okuyabilmek" kabil midir? Kanaatimizce, apaçık cismani, hatta süfli arzuların işlendiği bir beyitte "vahdet-kesret" aramak ne kadar yersiz ise; Fuzûlî'nin en muhteşem na'tini incelerken tasavvufu göz ardı etmek de o denli tutarsız bir yaklaşımdır.

Peki, Fuzûlî, kasidesinin nesîb bölümünde gerçekten de bir insan ve kadın olan sevgiliye dair bir aşkı dile getirmiş olamaz mı? Elbette olabilir. Nice örnekleri vardır ve beşeri meyillere dair ifadelerin bir na't içinde yer almasında sakınca söz konusu değildir.

Ancak, *Su Kasidesi'*ndeki ifade ve akışa dair gözlemimiz, şu değerlendirmeleri gerekli kılmaktadır:

Şair, *Kaside der-Na't-i Hazret-i Nebvî* başlığının hemen ardından şiire giriş yaptığı ilk beyitte "gözyaşının gönüldeki ateşi teskin edemeyeceğini, suyun bile 'bu denlü dutuşan' bir ateşi söndüremeyeceğini" ilanla söze başlamaktadır. Bu, gönüldeki ateşin bilinen ateşten "farklı" bir ateş olduğu iddiasıdır ve şiirde dile getirilecek özlemin bilinen, harcıâlem beklentilerin ötesinde bir özleyiş olacağı, daha sözün başındayken okuyucuya bildirilmektedir:

"Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su

Kim bu denlü dutuşan odlare kılmaz çâre su

..."

Bizzat Hz. Peygamber'den feyz almak, bizzat O'nun teveccühüne nail olmak; hatta bizzat O'nunla göz göze gelmek, o keskin "nazar-ı nübüvvet"e ermek... En taşlaşmış kalpte bile çatlaklar oluşturacak bir cezbenin galeyanına sebep değil mi? İşte böylesi bir hazzın Fuzûlî dilinden ifadesi:

"Zevk-ı tîğundan aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk

Kim mürûr ilen bırağur rahneler dîvâre su

..."

Kasidede övülecek olanın "Son" Peygamber olduğunu, O'ndan sonra artık peygamber gelmeyeceğini hissettirmek bakımından özellikle şu beyit, oldukça çarpıcıdır. (Çalışkan, 1999: 75) Değil mi ki artık öylesi bir gül, bir daha açmayacaktır:

"Suya versün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su

..."

Nesîb bölümüne dair son bir tespit olarak şunu da belirtelim:

Bizim kültürümüzde “el öpmek” isteği, ancak büyük olana yöneltilecek bir taleptir. Anne-babanın, hocanın, alimin... kısaca “büyüğün” eli öpülmek istenir. Bütün divan şiirinde, gençliği ve körpeliğiyle yer etmiş sevgilinin elini öpmek arzusu diye bir “sakilliğe” rastlamak, neredeyse ihtimal dışıdır. Genç bayan olan sevgilinin elini reveransla öpüş tasavvuru, Batı edebiyatına mahsus. (Üzgor, 2000: 246) Bizde, hele divan şiirinde, hele de Fuzûlî’de böylesi bir abesliği düşünmek, büsbütün imkânsız. Öyleyse, şu kesindir ki Fuzûlî, bir zatın elini öpmek arzusunu dile getirirse, o zat, divan şiirindeki âfet dilberlerden biri değildir.

Şimdi, nesîb kısmına ait şu beyitte beşeri bir ilgiden söz etmeye mecal var mı, diye sormanın yeridir:

*“Dest-bûsı ârzûsiyle ger ölsem dostlar
Kûze eylen toprağım sunun anunla yâre su”
...”*

Buraya kadar, *Su Kasidesi*’ndeki nesîb bölümüne ait, bir sonra gelecek medhiyenin Hz. Peygamber’e dair olacağını sezdirenen ve okuyucuyu açıkça Peygamber övgüsüne hazırlayan birkaç beyitle yetinmiş olduk. Detaylı şerhler yapmayı fakültelerdeki derslere ve kaynaklara havale ederek *Su Kasidesi*’nde içeriğe dair özgünlük üzerine değerlendirmeleri sürdürelim.

2.3. Anlam ve Çağrışımlar

Fuzûlî’nin bu na’tinde su, gül ve Hz. Peygamber gibi temizlik, güzellik, yücelik çağrıştırmacı somutlar üzerinden -şaire has daimi bir hüznü- övgü, sevgi, özleyiş, niyaz temaları işlenmiştir. Hayale davet edilmiş olarak akan su ve açan güller gerisindeki Allah Resûlü’ne (SAV) karşı kelimeler çağlayanyla coşan Fuzûlî... *Su Kasidesi*’nin bize sunduğu görüntü budur ve asırlar boyu kaleme alınmış benzeri manzumeler içindeki “eşsizliğin” sebeplerinden biri de anlam derinliği ve çağrışım zenginliği yönüyle belirttiği özgünlüktür.

Su Kasidesi’nde “su” damla olarak, adeta Fuzûlî’nin kalem çevganı ile oynadığı bir mânâ küresi halinde bir ufuktan bir ufka savrulur, şekilden şekle girer.

İşte Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nde “su”ya yüklediği anlamlar⁴:

Gözyaşı (1., 2., 7., 31. beyit)

Yağmur, rahmet, feyz (22., 28., 30. beyit)

İçme, kanma, doyma (4., 8., 9., 10., 13., 20., 26., 32. beyit)

Sulama (5., 7., 11., 14., 15. beyit)

⁴ Kimi beyitlerde “su” sözcüğüne birden fazla anlam yüklenmiş olduğundan, aynı beyit numarası, farklı başlıklarda tekrar edilmiştir. Ö.D.

Akarsu (3., 11., 12., 14., 23., 24. beyit)

Yıkayıcı, temizleyici (22. beyit)

Söndürücü, giderici (1., 17., 19., 25., 29. beyit)

Mürekkep (6. beyit)

Mûcize (17., 18., 19., 20, 22., 27., 28. beyit)

Hayat suyu (21. beyit)

İlaç, şifa (8., 25. beyit)

Çiğ damlası (27. beyit)

İki yerde de "su"yun olumsuz anlamda kullanıldığını görüyoruz:

Zehir (21. beyit)

Körlük (6. beyit)

Şairin "su" ile sergilediği söz ve mânâ hünerlerine dair, öteden beri dikkatimizi çekmekte olan bir noktayı da burada belirtmeliyiz:

Yaşadığı bölge itibariyle bir çöl şairi sayılabilecek olan Fuzûlî, (Güneş, 2014: 65-69) "su"yu bu denli renkli çağrışımlarla ele almış olmasına rağmen, hem de bir na't-ı şerifte anlamca çok rahat alakalar kurabilecekken, niçin *Zemzem*'i hiç konu edinmemiştir?

Kesin cevabını bulamayacağımız sorulardan biri olarak bunun da kaydını düşelim.

Şairin redif olarak her beyitte tekrarladığı "su" kelimesi, türlü nispetlerin, anlam ilgilerinin kendisinde düğümlendiği odak sözcüktür. Ancak, Fuzûlî'nin kaleminde şiirsel bir çeviklikle tavırdan tavra bürünerek bütün manzumeyi peşinde sürükleyen "su", Peygamber övgüsünün başladığı ilk beyitten itibaren "*Seçilmiş Ahmed'in temiz yaratılışına misal teşkil eder ve gösterdiği dosdoğru yola uyar*", teslim olur:

"Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme

İktidâ kılmış tarîk-ı Ahmed-i Muhtâr'e su

..."

Bu girizgâhla başlayan medhiyye kısmının iki bölümden oluştuğunu söyleyebiliriz. 16. beyitten 25. beyte kadar 9 beyit boyunca şair, okuyucuyla konuşmakta ve samimi bir coşkunluk içinde peş peşe nükteler, mecazlar, istiareler ve çeşitli söz hünerleriyle Son Peygamber'in yüce vasıflarını, mûcizelerini okuyucuya anlatmaktadır.

Mesela, Allah elçisine tabi olanların tarih içinde nasıl bir izzete erdiği, O'na muhalif olanlarsa ne denli hüsrana uğradıkları, keskin tezatların ustalıklı demetlendiği tek beyitte özetlenir:

"Dostı ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât

Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su"

25. beyte kadar kötülükleri ve küfrü "su" gibi söndüren, işitenlere parmak ısırtan Peygamber mucizeleri, nice söz hünerleriyle okuyucuya, yani bizlere anlatılır. Şair, Türk edebiyatında önemli bir yeri olan *Su Kasidesi*'ni okuyanlarla, konuşur gibidir.

26. beyitte ise muhatabın değiştiğini görüyoruz.

Fuzûlî, bu beyitten itibaren, artık doğrudan Hz. Peygamber'e hitap etmeye başlar. Şair, *Allah'ın habîbini, o insanların en hayırlısını, kurumuş, çatlamış dudakların su istemesi kadar özlemektedir:*

*"Yâ Habîba'llâh yâ Hayre'l-beşer müştakunam
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hemvâre su*

..."

İman, hayranlık, sevgi, özlem, yalvarış edaları birbirine karışır. Bizzat Peygamber'e sesleniş içeren sonraki peş peşe beyitlerde kudretli ve özgün bir Fuzûlî şiirselliği hakimdir. *Mi'râc* gecesinde yaşanan kutlu yolculukla yıldızların, gezegenlerin nasıl çığ damlalarıyla ııldadığı; Son Peygamber'in yüzü suyu hürmetine Güneş'ten su bile akıtılabileceği, bu nedenle cehennem gibi korkunç bir akibete karşı O'ndan şefaât beklentisi... bizzat O'na arz edilir ve kıyamet gününde Allah Resûlü'yle vuslata dair duaya geçilerek kasideye son verilir.

Aynı temaların yüzyıllar boyu birçok divan şairi tarafından işlendiğini biliyoruz. Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nde ise; etkileyici, derin içtenliğin yanı sıra; az sözle çok şey anlatma, yer yer *sehl-i mümtenî*⁵ sergileme, renkli göndermelerle okuyucunun ilgisini canlı tutma gibi özellikler, kayda değer birer özgünlük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fuzûlî'nin diğer şiirlerinde olduğu gibi *Su Kasidesi*'nde de söz ve anlama dair epey hüner sergilendiğine şahit olmaktayız. Eserin şerhi üzerine yazılan kitaplarda ilgili sanatlar, detaylarıyla izah edilmiştir. Bu noktada *Su Kasidesi*'ne dair bir özgünlük yönü olarak şöyle bir değerlendirme mümkündür: Divan şiirinde söze, mânâya dair hünerler, belli bir çaba ve kurgu gerektirir. *Su Kasidesi*'nde ise o sanatlar sanki kendiliğinden oluşmakta ve akıp giden şiire katılmaktadır. Ölçü ve ahengin yanı sıra, edebî sanatların da adeta önden giden yüksek şiiriyete yetişmek çabasında olduğu hissedilir. Bu, genellikle Fuzûlî'ye has bir durumdur ve doğal bir özgünlük olarak değerlendirilmesi yanlış değildir.

⁵ *Sehl-i Mümtenî*: "Hem kolay, hem güç mânâsında bir tabirdir ki gayet kolay görüldüğü halde taklidine kalkışılınca güçlüğü anlaşılan eserlere vâsfolunur." (Tâhirü'l-Mevlevî, 1973: 133)

Nitekim *Su Kasidesi*'nin tek fahriyye beytinde tevazu ve iftiharın zarıfçe iç içe verilmesindeki söz oyunlarının şiir içinde nasıl eritildiği, bu hususta dikkate sunulacak bir örnek olarak gösterilebilir:

“Yümn-i na'tünden güher olmuş Fuzûlî sözleri

Ebr-i nîsândan dönen tek lü'lü'-i şehvâre su”

Su Kasidesi'ndeki edebî sanatlar için, şiirin seyrettiği yüksek irtifaya nispetle, yalnızca söz ve mânâ ile dokunmuş hoş birer nakıştan ibarettir, demek mümkün. Derslerde ve kimi şerh kitaplarında olanca çabanın söz sanatlarına harcadığına, bu esnada Fuzûlînin de *Su Kasidesi*'nin de elden kaçırıldığına esefle şahit olduğumuzu burada belirtmeliyiz.

Sonuç

Türk edebiyatında Peygamber sevgisini işleyen manzumeler içinde gerçek bir başyapıt sayılabilecek olan *Su Kasidesi*, Fuzûlî'nin en ünlü eserleri arasındadır ve asırlardan beri, erbabınca okunmakta, yorumlanmaktadır. Bu şiirin edebiyat dünyasında bu denli ciddiye alınmasının, şöhret bulmasının temel sebeplerinden biri de hem mukaddes muhatabını, hem de şairini yansıtmadaki özgünlüğüdür.

Divan edebiyatı içinde yüzyıllar boyu kaleme alınmış sayısız kasidelerden biri olan *Su Kasidesi*, dış ve iç mimarisi yönüyle klasik şiirimizdeki benzerlerinin yanı sıra, Fuzûlî'nin diğer kasideleri içinde de oldukça farklı bir yere sahiptir. Redifinin sık rastlanılır cinsten olmaması, ahenk ve akıcılık bakımından vezinle adeta sörf yaparcasına dikkat çekici ses tasarrufları, bu manzumeyi ilginç, okunur kılan özelliklerin başında gelmektedir. Yöresel ağzın divan şiiri dili ile en estetik kıvamda harmanlanışını da *Su Kasidesi*'ndeki özgünlüğe bir katkı olarak değerlendirmek mümkündür. Asıl özgünlük ise, şiiri yazdıran o kamaştırıcı “feyz”in okuyucuya aktarılmasındaki katıksız, yalın samimiyettir, diyebiliriz.

Allah Resûlü'nün (SAV) övgüsü üzerine kaleme alınmış sayısız benzerleri içinde hep ışıldayacak olan *Su Kasidesi*, diğer kimi yönleriyle de incelenmek üzere araştırmacıların ilgisini beklemekte ve bilhassa edebiyat öğrencileri, meraklıları nezdinde hep güncellenmeyi hak etmektedir.

Kaynakça

Akar, Metin. (2017), *Su Kasidesi Şerhi*, TDV Yay., Ankara.

Akyüz, Kenan vd. (1990), *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.

Arat, Reşit Rahmeti. (1991), *Kutadgu Bilig*, TDK Yay., Ankara.

Banarlı, Nihad Sâmî. (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yay., İstanbul.

Çalışkan, Adem. (1999), *Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Bşk. Yay., Ankara.

Çavuşoğlu, Mehmed. (1986), “Divan Şiiri”, *Türk Dili*, Ankara.

- Demirbağ, Ömer. (2018), "Fuzûlî'nin Bir Murabbâsı Üzerinde Şerh Çalışması", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Iğdır.
- Dilçin, Cem. (2005), "Fuzûlî'nin Kasideleri Üzerine Kısa Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, XXV, İstanbul.
- Dilçin, Cem. (2000), "Su Kasidesi'nin Bir Beytindeki 'Yaygın Yanlış' Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, Ankara.
- Güneş, Mustafa. (2014), *Su Kasidesi Şerhi*, Hoşgörü Yay., İstanbul.
- Karataş, Turan. (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara,
- Kısakürek, Necip Fazıl. (1990), *Konuşmalar*, bd Yay., İstanbul.
- Köprülüzade Mehmet Fuat. (1938), *Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi*, Muallim Ahmet Halit Ktb., İstanbul.
- Onan, Necmettin Halil. (1991), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, MEB Yay., İstanbul.
- Tâhirü'l-Mevlevî. (1973), *Edebiyat Lügati*, Enderun Ktb., İstanbul.
- Üzgör, Tahir. (2000), "Su Redifli Şiirler ve Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nin Kompozisyonuna Dair" *İlmî Araştırmalar*, İstanbul.